

Національна академія наук України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса
Інститут історії України
Інститут всесвітньої історії
Інститут соціології
Інститут соціальної та політичної психології
Інститут обдарованої дитини
Всеукраїнська газета «Освіта і суспільство»



МАТЕРІАЛИ

*VI Всеукраїнської міжгалузевої
науково-практичної онлайн-конференції*

**«Українське суспільство
у перспективах розвитку:
історичний, соціально-політичний,
освітньо-педагогічний аспекти»**

26–31 березня 2025 року
*в межах XVI Міжнародної виставки
«Сучасні заклади освіти–2025»*

Київ
2025

У45 Українське суспільство у перспективах розвитку: історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти : матеріали VI Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 26–31 березня 2025 року). / Упоряд. Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2025. – 1 380 с.

У збірник увійшли статті й тези учасників VI Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції «Українське суспільство у перспективах розвитку: історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти», у межах XVI Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти–2025», у яких автори висвітлюють питання переосмислення та повернення історії України й просування її на світовому рівні; визначення актуальних проблем розвитку українського суспільства на принципах свободи, рівності, поваги до людської гідності, дотримання прав людини і верховенства права; актуалізують освітньо-педагогічні тенденції вдосконалення національної освіти; окреслюють напрями розвитку обдарованих дітей і юні в умовах боротьби за незалежність і цілісність України.

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти.

Статті подано в авторській редакції (збережено авторську мову й граматику). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

Столяренко Ол. В.,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
olena-best@ukr.net

Столяренко Ок. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Вінницького національного технічного університету,
oksanny-81@ukr.net

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ОСВІТИ НА ВІННИЧЧИНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вінницька область стикається з серйозними викликами через війну, але освітні заклади продовжують працювати, адаптуючись до нових умов. Навчальний рік розпочався вчасно, з акцентом на безпеку та психологічну підтримку учнів. Впроваджуються змішане навчання та соціальне підприємництво. Створено «Платформу соціальної освіти» для підвищення кваліфікації фахівців. Соціальні служби активно допомагають внутрішньо переміщеним особам, надаючи їм житло та підтримку. У 2024 році Вінниччина продовжує розвивати інклюзивну освіту та професійні навчальні програми, незважаючи на труднощі. Цей розвиток свідчить про стійкість регіону в умовах війни.

Ключові слова: освітні заклади, соціальна сфера, інклюзивність, стійкість регіону в умовах війни

The Vinnytsia region is facing serious challenges due to the war, but educational institutions continue to operate, adapting to new conditions. The academic year began on time, with a focus on the safety and psychological support of students. Blended learning and social entrepreneurship are being implemented. A "Social Education Platform" has been created to enhance the qualifications of specialists. Social services are actively assisting internally displaced persons by providing them with housing and support. In 2024, Vinnytsia continues to develop inclusive education and vocational training programs despite the difficulties. This development demonstrates the resilience of the region in the context of war.

Keywords: educational institutions, social sphere, inclusivity, resilience of the region in wartime.

З початком повномасштабної війни в Україні соціальна сфера Вінницької області зазнала значних викликів. Зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, руйнування інфраструктури та психологічні наслідки війни вимагають оперативних та ефективних дій у сфері соціальної освіти та надання соціальних послуг.

Попри воєнні дії, освітні заклади Вінниччини продовжують функціонувати, адаптуючись до нових реалій. Навчальний рік розпочався вчасно, з урахуванням безпекових заходів та рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Заклади освіти впроваджують змішану форму навчання, поєднуючи очні та дистанційні заняття, що дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу навіть в умовах загрози. Особлива увага приділяється психологічній підтримці учнів та студентів, а також інтеграції дітей внутрішньо переміщених осіб в освітнє середовище [4].

Окрім академічних програм, у регіоні активно розвиваються ініціативи, спрямовані на впровадження соціального підприємництва в освітніх закладах. Наприклад, у лютому 2025 року у Вінниці відбувся круглий стіл, присвячений програмі розвитку соціального підприємництва в закладах професійно-технічної освіти. Захід організували освітні громадські організації School of ME та UMIND за участі директорів профтехучилищ та представників управління освіти. Метою проекту є інтеграція соціального підприємництва в систему професійної освіти, що надасть молоді реальні інструменти для змін у власному житті та в житті громади [6].

Також варто відзначити створення «Платформи соціальної освіти» – першого державного онлайн-майданчика для навчання представників органів місцевого самоврядування, надавачів соціальних послуг та організацій, діяльність яких пов'язана із соціальною сферою в територіальних громадах. Ця ініціатива, розроблена Міністерством соціальної політики України за підтримки проекту Уряду Канади SURGe, спрямована на підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери та покращення якості надання соціальних послуг [7].

В умовах війни соціальні служби Вінниччини значно посилили свою діяльність. У Вінницькій міській територіальній громаді надаються 16 із 18 базових соціальних послуг, а також 5 додаткових, серед яких: консультативно-кризовий телефон, соціально-психологічна реабілітація, транспортні послуги, супровід при працевлаштуванні та послуга раннього втручання. У 2024 році було запроваджено послугу підтриманого проживання у співпраці з громадською організацією «Родина Кольпінга (м. Вінниця)», що дозволило 10 молодим людям з ментальними порушеннями отримати навички самостійного життя.

Вінниччина стала прихистком для значної кількості внутрішньо переміщених осіб. Нині в області зареєстровано понад 153 тисячі переселенців. Для їх підтримки організовано надання гуманітарної допомоги, психологічної підтримки та соціальних послуг. Соціальні працівники активно залучені до виявлення їхніх потреб та надання необхідної допомоги, включаючи забезпечення житлом, працевлаштуванням та інтеграцією в місцеві громади.

У відповідь на зростаючі психологічні потреби населення, у Вінниці функціонує центр «Життєстійкість», який надає послуги з психологічної реабілітації для різних категорій громадян, включаючи ветеранів, родини військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб. Центр пропонує індивідуальні та групові консультації, тренінги з подолання стресу та програми соціальної адаптації [3].

Основними викликами у соціальній сфері залишаються забезпечення безперервності надання соціальних послуг в умовах обмежених ресурсів та постійної загрози, а також інтеграція внутрішньо переміщених осіб в місцеві громади. Проте, завдяки співпраці з міжнародними організаціями, впровадженню нових соціальних програм та адаптації освітнього процесу, Вінниччина демонструє стійкість та готовність до подолання цих викликів.[5]

Нами був здійснений аналіз розвитку освіти в регіоні. Так за інформацією територіальних громад в області функціонує 664 заклади освіти, які забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку: (511 – заклади дошкільної освіти; 153 – заклади загальної середньої освіти, в яких функціонують дошкільні підрозділи). Освітні послуги здійснюються за різними формами навчання (очна, дистанційна, змішана) надає За списком у закладах перебуває біля 44 тис. дітей віком від 2 до 6 (7) років. В порівнянні з минулим роком мережа закладів освіти, які забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку, зменшилась на 11 одиниць (Липовецька, Гайсинська, Краснопільська, Ямпільська, Хмельницька, Чечельницька територіальні громади). Зниження кількісних показників зумовлено демографічною ситуацією. За останні роки динаміка народжуваності дітей має стійку тенденцію до зменшення. Крім того, з початком воєнних дій в Україні значну частину дітей вивезено батьками за кордон.

Організуючи освітню діяльність, педагоги закладів дошкільної освіти використовують інноваційні технології, сучасні методики, беруть участь у різних проєктах. Зокрема, 50 таких закладів беруть участь в Міжнародному проєкті «Освіта для сталого розвитку в дії», у якому реалізовується програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» (розвиток і формування в дітей навичок ресурсозбереження, ефективного спілкування та гармонійних стосунків з оточенням). 35 закладів – в Міжнародній програмі з основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку «Афлотот». 20 закладів дошкільної освіти області є учасниками проєкту «Сприяння освіті», який реалізується у рамках Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та The LEGO Foundation. 101 заклад дошкільної освіти бере участь у проєкті «Думай на рівних: комплексна програма соціально-емоційного розвитку та психо-соціальної підтримки дітей дошкільного віку», який реалізується

Всеукраїнським фондом «Крок за кроком». Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні надало інформаційно-розвивальні плакати «Гратися і не боятися» для закладів освіти, які забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку. Для Вінницької області надано 2510 наборів для груп, які функціонують в очному та змішаному форматах, та укриттях.

Завдання з реабілітації та корекції здоров'я дітей вирішується за допомогою мережі спеціальних та санаторних закладів дошкільної освіти та груп. Сьогодні в області для дітей, які потребують корекції фізичного чи розумового розвитку, функціонують 69 спеціальних та 53 санаторних групи. Всього в цих закладах оздоровлюється понад 2 тис. дітей (міста Вінниця, Жмеринка, Ладижин, Калинівка, Козятин, Немирів, Хмільник).

Одним із пріоритетів діяльності є організація інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. У цьому напрямку працює 200 закладів, 404 групи, які охоплюють до 700 дітей.

Працівники дошкільної освіти області, відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України, входять до складу робочих груп з: розроблення пропозицій щодо відповідних проєктів рішень Міністерства освіти і науки України та проєктів нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України згідно з планом організації підготовки проєктів актів та виконання інших завдань, необхідних для реалізації Закону України від 06 червня 2024 року № 3788-XI «Про дошкільну освіту»; розроблення Положення про спеціальний дитячий садок, Порядок утворення та функціонування спеціальних груп закладів дошкільної освіти, Положення про асистента дитини з особливими освітніми потребами та Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту.

Що стосується закладів загальної середньої освіти, то в області їх функціонує 606, там навчається 160 тис. учнів. У 2024 році 19 закладів загальної середньої освіти ліквідовано (Літинська, Оратівська, Чечельницька, Жмеринська, Могилів-Подільська, Яришівська, Війтівецька, Уланівська територіальні громади), з них 6 закладів реорганізовано в структурні підрозділи закладів загальної середньої освіти у Війтівецькій та Уланівській територіальних громадах. У Вороновицькій територіальній громаді з 2 філій створено 2 гімназії. У 2024 році функціонувало 87 опорних закладів загальної середньої освіти із 111 філіями, у 45 територіальних громадах, з підвезенням 7290 учнів із сусідніх сіл.

Освітній процес забезпечує 18 тис. педагогічних працівників. В закладах загальної середньої освіти області працевлаштовано 345 осіб з числа внутрішньо переміщених осіб, з яких 212 є педагогічними працівниками.

В області функціонують 22 центри професійного розвитку педагогічних працівників.

У 2023/2024 навчальному році забезпечено проведення I, II III етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з 18-ти дисциплін. У III (обласному) етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад взяли участь 1574 учні закладів загальної середньої освіти області, з них стали переможцями та здобули: I місце – 120 учнів; II місце – 231 учень; III місце – 406 учнів. У березні-квітні 2024 року 55 найкращих учнів області взяли участь у IV етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад з дванадцяти навчальних предметів (української мови та літератури, фізики, математики, астрономії, біології, географії, екології, інформатики, інформаційних технологій, історії, хімії, польської мови та літератури). На загальному рахунку учасників 19 перемог: 3 перших місця, 3 других та 13 третіх. Швайко Данііл Олегович, учень 11 класу Комунального закладу «Вінницький фізико-математичний ліцей № 17», став учасником 65-ї Міжнародної учнівської олімпіади з математики та виборов срібну медаль. У 2023-2024 навчальному році 4 учня стали переможцями III (загальнодержавного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Малої академії наук. Вагомими є здобутки юних вінничан у Всеукраїнських турнірах та Міжнародних мовно-літературних конкурсах. Протягом лютого-березня проведено фінальні етапи XIV Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, XXIV Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика та XXIII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості для учнів 3-11 класів закладів загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, студентів закладів фахової передвищої та вищої освіти. Загалом у 2024 році переможцями фінальних етапів конкурсів стали 33 учасники, які були нагороджені: дипломи I ступеня – 13 осіб, дипломи II ступеня – 10 осіб та дипломи III ступеня – 10 осіб. За підсумками XXIV Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика та XIV Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка 6 учням закладів освіти області призначено стипендії Президента України. Ще 3 учні закладів освіти області стали претендентами на призначення стипендії Президента України у 2024 році з числа переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2023/2024 навчальному році. 1 учениця стала претендентом на призначення стипендії Кабінету Міністрів України у 2024 році з числа переможців III етапу (I місце) Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2023/2024 навчальному році. Швайку Даніїлу Олеговичу призначено премію Президента України, як переможцю Міжнародної учнівської олімпіади з математики у 2024 році. За підсумками Всеукраїнських учнівських конкурсів, фестивалів, турнірів, змагань Департаментом гуманітарної політики обласної державної адміністрації 28 листопада 2024 року проведено свято обдарованої молоді «Таланти Поділля-2024» на якому з обласного бюджету виплачено 453 грошові премії на загальну суму понад 422 тис. грн.

У 2024 році для проходження національного мультипредметного тесту (НМТ) у Вінницькій області було зареєстровано 13 600 учасників (в основний і додатковий період реєстрації) (у 2023 році – 12.622). За результатами основної сесії національного мультипредметного тесту в 2024 році 102 особи отримали 200 балів з одного предмета, 9 – з двох предметів та 5 випускників отримали 200 балів по кожному із трьох предметів.

Одним із пріоритетів діяльності Департаменту є організація інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами в 412 закладах загальної середньої освіти, у 1355 класах, де навчається 1724 особи.

В області функціонує 21 заклад загальної середньої освіти обласної комунальної власності, де навчається та виховується 3 026 дітей. Освітній процес здійснює 14 спеціальних шкіл, 2 навчально-реабілітаційних центри, 5 ліцеїв. У всіх зазначених закладах діє пансіон, в якому цілодобово перебуває 1607 дітей.

Спеціальні школи та навчально-реабілітаційні центри Вінницької обласної Ради є закладами загальної середньої освіти, що забезпечують здобуття освіти на певному її рівні (початкова, базова середня та повна загальна) для дітей з особливими освітніми потребами, що зумовлені порушеннями зору, слуху, мовлення та інтелектуального розвитку. У закладах створені належні умови для навчання, розвитку та проживання дітей. Працюють корекційні відділення, сенсорні кімнати, кімнати ЛФК, класи логоритміки, логопедичні кабінети, кімнати соціально-побутового орієнтування, що обладнані кухонними меблями та побутовою технікою, комп'ютерні класи, спортивні зали, навчальні майстерні, актові зали, бібліотеки, ігрові та спортивні майданчики.

Мережа державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти складає 29 навчальних закладів та 3 навчальні центри при установах виконання покарань. У закладах професійної (професійно-технічної) освіти навчаються понад 12 тис. здобувачів освіти. У 2024 році випущено понад 5 тис. кваліфікованих робітників, із них 121 фахівець. Працевлаштування здійснюється на підприємствах, установах та організаціях, які є замовниками кадрів. Працевлаштовані 85% випускників за професією. У 2024 році закладами професійної (професійно-технічної) освіти вперше регіональне замовлення виконано на 98%. У переліку пріоритетних галузей економіки регіону варто виокремити сільське господарство, громадське харчування, будівництво, сфера обслуговування.

У сфері професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється співпраця з міжнародними організаціями та фондами. Зокрема, в області Українським фондом соціальних інвестицій та Німецьким банком розвитку KfW реалізується проєкт «EU4Skills: Модернізація інфраструктури системи професійно-технічної освіти в Україні». Мета проєкту – реконструкція навчально-виробничих майстерень. З квітня 2024 року у ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище

професійне училище» та ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» розпочато реалізацію проєкту. За сприяння Фонду Ебергарда Шьока (Німеччина), відповідно укладеного договору між Департаментом гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації, Департаментом освіти Вінницької міської ради та Вищим художнім професійно-технічним училищем № 5 м. Вінниця з 1 вересня 2024 року на базі училища розпочата підготовка з професій «Муляр» та «Штукатур» згідно із західноєвропейськими стандартами. В ході реалізації спільного Німецько-Українського модельного проєкту у сфері професійної (професійно-технічної) освіти з модернізації та адаптації професії «Плодоовочівник», за фінансової підтримки Фонду Eberhard-Schöck-Stiftung (Баден-Баден, Німеччина), у вересні 2024 року, на базі ДПТНЗ «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти» було відкрито сучасну лабораторію та клас теоретичного навчання. 25 жовтня 2024 року на базі ДНЗ «Центру професійно-технічної освіти № 1 м. Вінниці» було відкрито науково-технічний простір «Maker Space» в межах проєкту «Покращення залучення та інтеграції підлітків, які постраждали від війни, у приймаючі громади», що реалізується Громадською організацією Подільська Агенція Регіонального Розвитку за підтримки гуманітарної агенції Diakonie Katastrophenhilfe. Простір наповнений сучасним обладнанням, а підлітки ВПО мають можливість опанувати програмування, Arduino та 3-D моделювання, можуть отримати психологічне консультування, опановують правила надання домедичної допомоги, фізичної безпеки та психологічної підтримки, знаходять нових друзів.

На базі ЗП(ПТ)О області діють 24 навчально-практичні центри, оснащені сучасним обладнанням, технікою та інструментами. Вінницький державний центр естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів здійснював координацію виховного процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Мережа гуртків Центру у 2024 році складала 24 гуртки, клуби, творчі об'єднання за інтересами, які відвідували 701 вихованець. У закладах професійної (професійно-технічної) освіти було організовано роботу 577 гуртків, які відвідували 8499 вихованців.

Мережа закладів вищої та фахової передвищої освіти Вінницької області складає 37 найменувань: 11 закладів вищої освіти: 4 університети мають статус національного, 1 державний університет, 2 приватних, 3 відокремлені структурні підрозділи закладів вищої освіти (1 державний та 2 приватні), 1 комунальний заклад вищої освіти, який здійснює перепідготовку педагогічних кадрів; 26 закладів фахової передвищої освіти (9 – підпорядковані Департаменту гуманітарної політики, 4 – іншим департаментам ОВА, 11 – відокремлені структурні підрозділи закладів вищої освіти, 2 – приватні). У закладах вищої освіти здобувають освіту понад 32 тис. студентів. У семи закладах діє аспірантура, а п'яти – докторантура. Понад 17 тис.

здобувачів навчаються у закладах фахової передвищої освіти. Вищу та фахову передвищу освіту за кошти обласного бюджету здобувають 6486 осіб. Випуск фахівців у 2024 році за освітньо-кваліфікаційними рівнями склав: фаховий молодший бакалавр – 4,2 тис. осіб, бакалавр – 5,9 тис. осіб, магістр – 2,3 тис. осіб. Абітурієнти Вінницької області подали понад 47,7 тис. заяв, в тому числі 27,9 тис. на державну (регіональну) форму навчання. Найпопулярнішими спеціальностями при вступі у 2024 році були: 073 «Менеджмент», 222 «Медицина», 081 «Право», 122 «Комп'ютерні науки», 053 «Психологія».

Міністерством освіти і науки України вперше в 2024 році запроваджено систему грантової підтримки кращих абітурієнтів під час вступу до закладів вищої освіти. Так цьогогоріч в цьому проєкті взяли участь 7 вишів області, сформовано 489 запитів, з яких 281 студент уже отримали грант на навчання.

Навчальний процес забезпечують 9317 працівників, зокрема 4865 викладачів, з яких 2238 мають науковий ступінь та 1689 – вчене звання.

Підготовка здійснюється у закладах: фахової передвищої освіти із 56 спеціальностей (спеціалізацій); вищої освіти за рівнями «бакалавр» – 84; «магістр» – 77.

Отже, не зважаючи на труднощі роботи і навчання в умовах війни, простежується стійкий розвиток соціальної сфери і освітянської галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Столяренко О. В., Столяренко О. В. Інноваційні підходи у підготовці педагогічних та керівних кадрів освіти засобами інформаційних технологій. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2024. Вип. 71. С. 40–54.
2. Столяренко О. В., Столяренко О. В. Розвиток освіти України: гуманістичні пріоритети виховання особистості. Всеукраїнська наук.практ. конференція «День соборності України: історико-політологічні дискусії». Хмельницький. 22 січня 2025.
3. https://vmr.gov.ua/turbota-pro-mentalne-zdorov-ia-u-vinnytsi-prozvituvaty-pro-rik-roboty-tsentr-zhyttiistyk?utm_source=chatgpt.com
4. <https://nakypilo.ua/teksty/shchoby-ne-vtrachaty-chas-yak-ukraina-zabezpechuie-navchannia-shkoliariv-i-chomu-yevropeiskyi-soiuz-stvoryv-koalitsiiu-dopomohy-osvitnii-sferi-ukrainy/>
5. <https://www.oporaua.org/viyna/vinnichchina-v-umovah-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-robota-politichnih-partiy-ta-organiv-miscevogo-samovryaduvannya-25237>
6. https://vin-osvita.gov.ua/2025/02/u-vinnytsi-obgovoryly-programu-rozvytku-sotsialnogo-pidpryyemnytstva-v-zakladah-profesijno-tehnichnoyi-osvity/?utm_source=chatgpt.com
7. https://www.vin.gov.ua/dep-smp/51445-platforma-sotsialnoi-osvity-pershyi-derzhavnyi-onlain-maidanchyk?utm_source=chatgpt.com